

DE VERLEDEN TIJD MEESTER

Voor pa en ma

DE VERLEDEN TIJD MEESTER

JAN ALDERLIESTEN

© 2020 Jan Alderliesten / Uitgeverij U2pi

Titel: De Verleden Tijd Meester

Auteur: Jan Alderliesten

Uitgeverij U2pi, Den Haag, www.uitgeverij2pi.nl

Druk: JouwBoekdrukkerij.nl

ISBN 978 90 8759 950 8

NUR 320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

DEEL EEN

DE OPBOUW

BEGIN

“Meester, meester Jan.”

Toen ik wakker werd en mijn naam hoorde, had ik niet zozeer het idee leerkracht te zijn. Mijn onderarmen lagen op tafel. Gevoelloos slapend en mijn voorhoofd daar weer bovenop. Met een rond leesbrilletje ernaast. De stem die mijn naam riep en me een boekklang zou laten ontwaken, behoorde toe aan Jan Alderliesten. Mijn uitgever. Hij vond het na al die jaren genoeg geweest. Tijd. Noem het pensioen, een arbeidzaam leven of desnoods een requiemroman. “Papier heeft een feilloos geheugen. Pak daarom je koffer in met wat schoolmateriaal en schrijfspullen,” had hij gezegd. “Kom eens bij me langs op de allerhoogste etage. Mijn hemeldak. Vanwege het jaaroverzicht om er één verhaal van te maken. Mijn verdiepingen van alledag en jouw schoolgebouwen van acht tot vijf. Onze tweelingtorens zijn een uitgelezen platform om iets met je werk te doen. Ga een boek schrijven. Je memoires. Een anekdotisch reisverslag door dat land van veertig jaar basisonderwijs. Ga op reis met die kinderen, ouders en collega’s van je. Noem ze Adam, Eva, Thea of Theo. Dat maakt niet uit. Ieder jaar lopen dezelfde figuren op school rond. Ze lijken zoveel meer op elkaar dan ze zelf denken. Geloof me. De ene alias is de schuilnaam voor de andere. Gaandeweg zal je merken, dat die jaren niets anders zijn dan het gecontroleerde uit laten branden van je leven, want dat is wat elke schrijver doet.”

“Kan wel wezen, maar hoe ga ik dat doen?” vroeg ik.

“Simpel. Door meester te wezen.”

“Ja, ja en hoe zit het met een rode draad en de ontknoping?”

“Die rode draad ben jij en wat die ontknoping betreft? Zeg nou zelf. Er zit toch iets naïefs in de verwachting dat alles als een vooropgesteld plan in elkaar moet grijpen. We geloven niet in God als regelneef, maar we willen wel dat alles klopt. Het leven heeft ook geen ontknoping, als de dood buiten beschouwing wordt gelaten. Meer dan de helft van de dingen ontgaat ons. We weten niet wie en nog minder waarom. Voor de scherpe randen en duistere kanten van het verhaal zorg ik. Met aanmaakblokjes, droog hout, een boekje

lucifers en wat lampenolie. Om de anekdotes flink in de fik te steken. Houd het waardevolle in de omgeving nat en vochtig. Weglaten mag. Inkleuren ook. Schuw geen enkel middel. Met een vermakelijk verhaal als die ene stip op de horizon.”

“Toch kan ik me bij deze schrijverij weinig voorstellen. Ik ben schoolmeester,” zei ik. “Hoe moet zo’n boek in vredesnaam gaan heten?”

“Geen probleem. Die titel komt vanzelf. Begin met onze twee gebouwen van de afgelopen tientallen jaren als koft. Om de verhalen bij elkaar te houden. Voor de communicatie zorg ik wel. Belangrijk te weten is dat het schoolgebouw slechts twee deuren kent. De laatste is voor een afscheidsavond. Hier nog ver vandaan en die andere begint in Rotterdam en de Vlaardingse Oostwijk van de jaren ‘70. Daarvandaan lopen gangen en trappen van verdieping naar verdieping en van lokaal naar lokaal. Met regelmatig een raam voor het uitzicht op de tijd als plek, waar ieder verhaal begint. Met een souvenir in de buurt. Of een sleutel of een ...”

VERDIEPING TWEE

KWEEKSCHOOL MET DEN BIJBEL

Het waren de witte lamellen op de tweede verdieping, die ik naar links trok, toen ik het sleuteltje zag liggen. Zilverkleurig. In de hoek van de vensterbank. Aan de rechterkant. Bestemd voor de dievenklauwen. Ik liet het raam zover mogelijk openzwaaien, waarna mijn blik weegleed over de schoolpleinen, huizen en boomtoppen van Memory Lane.

“Kom op, meester Jan,” mompelde ik mezelf moed in. “Het is niet anders. In den beginne ...”

*

En dat begin bestond uit enkele goudkleurige woorden boven de kweekschooldeur, die vertelden dat achter die muren van grijze voegen en gemetselde, rode baksteen jonge mannen en vrouwen uit de Hollandse, mono culturele kleibodem omhooggetrokken werden om opgekweekt te worden tot de meester Theo's en juf Thea's van de toekomst. Hier een beetje pedagogische pokon. Daar wat didactische overbesteding en klaar was meester en juf. In de startblokken voor de intellectuele, morele en religieuze verheffing van jeugdig Nederland tussen twaalf en zes.

Verder reikte mijn eerste herinnering aan het academiegebouw niet. Hoe ik ook uit het raam hing en over mijn schouder keek, ik kwam niet verder dan een gemetseld omhulsel met hier en daar een verflenste flard verleden tijd. Met uitzondering van de docentenkamer was een groot deel van de inboedel uit mijn Pabotijd verdwenen. De fietsenstalling zat met Puch, Tomos, Mobylette en andere brommers onder een dikke laag stof. Ik dwaalde rond. Geblinddoekt en dolend richting 1974. Op de tast naar '75 en '76. Zonder barre of trapleuning. Alles kaal, kil en leeg. Slechts hier en daar stonden achternamen op de muur geschreven van de Theo's en Thea's die naast me hadden gezeten in de studiebanken. Soms in schoonschrift, vaak in autochtone vegen graffiti: Thea den Otter,

Theo Moorlach, Thea Oosterman, Theo Lokker, Theo Lodder en het dominante regelmeisje, dat boven de rand van haar zwarte montuur uit keek. Ze heette Thea Tralie en dat waren ze wel zo'n beetje.

De werknemers troffen een zelfde lot. Het hele lerarencorps lag onder de grafsteen voor de onbekende docent. Staand aan hun voeten zonder getal of gezicht dobberden mijn gedachten voorbij op laxerende, bruin gekookte modderkoffie in plastic bekertjes. De kantine foetsie en de corpulente conciërge met onstuimig bruisend Feyenoordbloed anoniem overleden.

En toch Boven dit alles uit verhief zich een hoge lessenaar. Op een vierkant platform om voor iedereen zichtbaar te blijven en een sprong naar het heden mogelijk te maken. Een knappe prestatie voor een man die waarschijnlijk niet meer leeft.

*

Er was namelijk één docent, die ik me al te goed kon herinneren. Een leraar pedagogie en didactiek met staalblauwe ogen en een volle, donkere haarbos, die getuigde van een zekere professorale onverzorgdheid. Het waren de jaren '70 met als modewoord democratisering en het tijdsbeeld schetste nivellering. Docenten mochten met hun voornaam worden aangesproken. Ook al had iedere jongemannenvezel in me er moeite mee om deze nauwelijks grijzende eminentie te tutoyeren, we dobberden allemaal mee op de golven van iets wat we progressiviteit noemden. Cal ook. Geforceerd. Afijn, zo heette hij dus. Cal Ravijn. Met een ringbaardje en een alpinopet vanwege zijn francofiële inslag.

Zijn les begon altijd met hetzelfde ritueel. Eerst begroef hij zijn glimlach in de kelder en daarna stekkerde hij voor zijn leeftijd redelijk fit naar de lessenaar, controleerde als ervaringsdeskundige of de stoelpoten niet te dicht bij de randen van het plateau stonden en zette zijn dikbuikige, topzware tas gevuld met ex-cathedrapedagogie en andere geestelijke beproevingen op het spreekgestoelte om zich er vervolgens een lesuur lang achter te verschansen. De resterende vorm van contact was het monotone en lijzige voorlezen van ellenlange

zinnen uit een boek dat iedereen in de klas voor zijn neus had liggen. Jazeker, wij waren de uitverkorenen van zijn Kanaän en mochten meelesen met zijn eeuwige monoloog.

Alleen bij zonnig weer in het najaar werden we gefêteerd op een andere communicatievorm. Dan blikkerden zijn leesbrilglazen in een laag herfstzonnetje heliografische boodschappen in de opschrikkende gezichten van zijn wegsoezende toehoorders. Ik zat altijd achteraan. Rechts van hem. Bij de radiator en het raam. Een dobberstudent met uitzicht op de Aelbrechtskade en de Schie. Om via Maas, Dijkzichtziekenhuis en Nieuwe Waterweg naar de wijde wereldzeeën te deinen op de voorgelezen golfslag van zijn slaapverwekkende, lijzige stem:

“Een opvoeder en een opvoedeling zijn per definitie niet dezelfde. Een veelgehoorde opmerking is dat kinderen elkaar opvoeden. Het is een hardnekkige, populistische misvatting. Volwassenen voeden op. Kinderen niet. Daar een opvoeder zijn doel stelt in de toekomst, gaat een kind op in het hier en nu. Het speelt en voor de opvoedeling is spel de meest wezenlijkheid van het zich veilig voelende kind in een wereld die nog alles kan blijken te zijn.”

Hogepriester Ravijn verspreidde ook stof. Geen leer- of zuurstof, maar slaapstof. Hij hoefde slechts te praten en iedere vorm van intellectueel verzet werd de mond gesnoerd. De gesloten ogen en het snurken deden de rest. Hij was in staat om in één lange, slaapverwekkende zin de afstand te overbruggen van de oorsprong naar het einde aller dingen. Of zoals hij graag wilde in één onafgebroken klaroenstoot van Genesis naar de Openbaringen van Johannes. Als hij van de flikkerende levenslust van zijn brillenglazen af had geweten, waren alle gordijnen prompt dicht gedaan. Iedere drift tot het maken van een gesprek of afspraak met het andere geslacht en zelfs de zin om verder te leven wist hij om zeep te brengen. Werkelijk. De postzegels waren op de rouwkaarten geplakt en de belettering op de grafsteen hadden we al uitgezocht. Tot overmaat van ramp was hij ook mijn stageschoolbegeleider en het grootste pedagogische voorbeeld van iemand die ik nooit zou willen worden.

Het verbaasde me dan ook, dat hij me op een dag aansprak. Hij wist wie ik was en dat kon noch op mijn, noch op zijn conto bijgeschreven worden. Dat mijn naam hem lang zou heugen was helaas een postume verdienste van mijn moeder. Het was vlak voor de eindexamens. Ik vermoed april 1976. Een noodlotzwanger jaar met een ziekenhuis, dat overal bovenuit torende. Ongeacht windrichting en horizon. Onheil hing in de lucht. Al wekenlang. En gemis. Dat duurde een leven lang.

*

“Heb je een moment voor mij, Jan?” vroeg hij. “Vanmiddag.”
Ik keek hem aan en zei: “Natuurlijk, meneer Ravijn.”
“Hoe laat eindigt je laatste les? Half vijf heb ik op je rooster gezien. Klopt dat?”

Ik knikte.

“Kan je dan een moment bij me langs komen in de docentenkamer? Ik wil even met je praten. Er zijn een paar vragen, waar ik graag een antwoord op wil hebben. Het heeft te maken met je eindexamen. Ik moet daar duidelijkheid over hebben, omdat je diploma gloort aan de einder.”

Die middag klopte ik stipt op tijd aan. Ik mocht binnen komen. Hij zat aan een lange tafel. Alleen. Zijn alpinopet naast de topzware tas, die uitbuikte dankzij een losse riem, die werkeloos de antracietgrijze vloerbedekking raakte. Hij gaf me een hand. Vriendelijk en zachtaardig, want dat was hij ook.

“Kom, Jan. Ga even zitten.”

Hij wachtte af, totdat ik plaats had genomen en bladerde met een diepe ernst in iedere zorgrimpel op zijn voorhoofd de lias aantekeningen door, die voor hem op tafel lag.

“Ik ben pas op je stageschool geweest in Schiedam. De ehh ...

“Rehoboth Mavo,” brak ik in.

“Inderdaad. Ik kon de naam niet zo snel vinden. Heb je enig idee wat ze daar zeiden?”

“Wat ze daar zeiden?” herhaalde ik monotoon om de tijd een beetje op te rekken.

Ik moest onmiddellijk aan het Dijkzigtziekenhuis denken en gek genoeg ook aan de zee en het strand. Hoe ik daar bij Hoek van Holland op de pier gelopen had met al dat uitbijtende zeeverdriet, dat kwam als vloed en ging als eb en hoe dat zout maar niet over mijn wangen wilde stromen. Ik miste niet meteen mijn moeders aanwezigheid, maar voelde vooral de schurende pijn van haar absolute afwezigheid. Er zat gortdroog glinsterzand in mijn ogen. Strandverdriet, dat naar binnen waaide en daarna stil was. Doodstil zand. Daarom wilde ik dat het zweeg. Ook hier tegenover Ravijn en dat het bleef zwijgen. Ik wilde alleen maar luisteren en luisteren om zelf niet aan het woord te komen en te moeten zeggen waar eigenlijk geen woorden voor zijn. Gewoon. Zand zijn met het zand en zee met de zee.

“Ik zou het niet weten, meneer Ravijn.”

“Je mag Cal zeggen, hoor.”

Ik knikte.

“Dat zal ik doen, meneer Ravijn.”

“Daar heb ik gesproken met ene ... ene ... Ik kan die naam ook al niet vinden. Hij ... Het was een man, geloof ik. Ja. Hij heeft me verteld, dat je de afgelopen weken te vaak afwezig bent geweest op de dagen dat je er stage moest lopen. Klopt dat?”

Het liefste had ik willen schreeuwen tegen zijn stoffige, verstrooide rust en vriendelijkheid, maar ik knikte slechts en zei: “Dat had een reden.”

“En kan je me die vertellen?”

Ik was uit het veld geslagen.

Meende hij dat nu serieus?

Ik tastte zijn gezicht af in de hoop de bedoeling van dit gesprek te achterhalen.

Hij moet toch weten wat er gebeurd is, schoot het door me heen. Dit snap ik niet. Wat wil hij hiermee? Grove pekelkorrels in de wonde wrijven? Was het strooizout, dat mijn moeder had achtergelaten niet bijtend genoeg? Begreep hij niet, dat het overlijden van mijn moeder voelde als een rafelige draad, die te hard uit het oog van een naald was getrokken en niets meer kon repareren en herstellen.

Zijn brillenglazen blikkerden niet. Achter zijn kijkvenster zaten twee vermoeide werkogen, die alleen met school en de Bijbel bezig waren

en omdat een afdoend antwoord te lang op zich liet wachten, ging hij verder met bladeren en zoeken in zijn papieren.

“Ik zal het u vertellen, meneer Ravijn.”

“Graag,” zei hij voor zijn doen kortaf en ongedurig.

“Begin maart is mijn moeder geopereerd. Aan haar hart. Een lekkende hartklep en dat is helemaal verkeerd afgelopen. Een hersenembolie en daaraan is ze overleden.”

De paperassen stopten met ademen en bladeren. Hij legde zijn bril neer en keek me aan. Het was een lange, lege stilte, waar zojuist een indringende beltoon had geklonken, die nu weer net zo plotseling zweeg. De school viel stil en zelfs het woord van God aarzelde. Twee generaties bogen zich naar elkaar om het laatste einde het hoofd te bieden.

“Vreselijk. Wat erg,” zei hij. “Wat ontzettend erg. Daar weet ik niets van.”

Zijn heldere ogen aquarelleerden iets waterig blauws en zijn gelaat kleurde ongemakkelijk rood. Wat volgde was het lange zwijgen van diepe wateren en nog diepere gronden, die her en der verspreid lagen in de verleden tijd. Uiteindelijk keerde hij terug naar de houvast, die hij vond in de poten van zijn bril en het voor zijn neus liggende dossier. Dat laatste vermoedelijk om een notitie door te lopen die hij misschien over het hoofd had gezien.

“Ik kan er niets over terugvinden,” zei hij met een excuusstem.

“Helemaal niets. We zijn al weken verder. Wat pijnlijk! Mijn verontschuldigungen daarvoor. Je hebt het toch wel doorgegeven?”

“Meneer Ravijn,” zei ik. “Als je zelfs dat niet doet, wat moet je dan nog wel vertellen.”

Ik zag aan hem dat hij het verschrikkelijk vond en geen raad wist met de situatie.

“Ik begrijp je afwezigheid enne ... Ik kan je nu wel condoleren, maar dat had ik weken eerder moeten doen. Zal ...? Hoe gaat het nu met je? Ik ... Het is uitermate slordig dat ik ... of misschien wel wij? Ja, dat wij dit niet wisten. Juist hier. Op een academie met de Bijbel. Als ik je kan helpen, dan moet je het zeggen. Alsjeblieft.”

Hij ging staan. Met een uitgestoken hand gaf hij vooral zichzelf te kennen, dat ik mocht gaan om een einde te maken aan de pijnlijke

stilte, die al enige tijd bezig was met vallen. En ik ging. Hij schaamde zich de huid van het hoofd en nam het absentieformulier uit Schiedam weer voor zich.

“Je hebt het toch wel op je stageschool verteld?” vroeg hij nogmaals, toen ik de deurknop van de docentenkamer al in mijn hand had. “Ik heb helemaal niets aan je gemerkt.”

VERDIEPING ZES

EEN NEE

Het had niets met Ravijn te maken waarom ik een tweedehandsboekenzaak binnen was gegaan. Mijn raam schreef het jaar 2017. Verdieping zes. Ergens in de buurt van het hemeldak. Uitzicht op hartje Delft. Nieuwe Kerk. Ik was op zoek naar een boek. Geen idee waar het over ging. Dat hoefde ook niet, want ik wilde het alleen al voor de titel kopen. Dat zinnetje op de kaft doolde al jaren in mijn hoofd rond zonder dat ik initiatief had genomen om het aan te schaffen. Het kon niet anders. Hier werd eveneens een leven afgesloten en het bevreedende was dat ik het boek niet vond, maar wel een brokstukje van mijn eigen verleden.

*

Geen deurmatalarm, maar zo'n ouderwetse, luidruchtige winkelbel, die de komst aan jengelde van een nieuwe klant. De asblonde vrouw achter de kassa keek nauwelijks op. Naast de winkel deur stond een houten trappetje. Bestemd voor de eerste letters van het alfabet, die zich hoog verheven met het hoofd in de stapelwolken van haar boekhandel bevonden.

Hier vormden de bovenste schappen met boeken een hoekig hoefijzer, dat feilloos meeliep met de strakke kroonlijst van het wit gestucte winkelflafond. Ik was de enige bezoeker. Mijn ogen gleden over de achternamen, die op de boekruggen van hot naar her dansten. Bij de W bleef ik hangen. Ik moest enkele letters terug. Naar de P, maar mijn oog was sneller. Ik las Weemoedt, Levi Weemoedt en peuterde een dun, geplet boekje uit de benauwende, literaire rij tevoorschijn. "De ziekte van Lodesteijn," mompelde ik nauwelijks hoorbaar.

De vrouw keek toch op. Ik bladerde verder. Een eeuwigheid geleden had ik les van hem gehad. Nederlands. Westland-Zuid. Vlaardingen. Weduwnaar van een nicht van me. Genoeg redenen om het boekje aan te schaffen. Dat had ik jaren geleden gedaan, maar de een of andere

onverlaat had het zich toegeëigend en ik liep Levi en Lodesteijn al jaren tevergeefs te zoeken.

Bij de kassa keek ik op de eerste pagina en zag tot mijn stomme verbazing mijn ex libris staan. Een kanonskogel aan een ketting met mijn initialen eronder. Doorgekrast. Dat wel, maar duidelijk leesbaar. Toen had ik na de aanschaf van Lodesteijn een vluchtig moment willen vereeuwigen tot een tijdloze herinnering en dat werd nu wederom bevestigd. Terwijl ik kocht wat van mij was, vertelde ik de reden van mijn winkelbezoek.

“Mevrouw, ik ben op zoek naar een boek over de verloren tijd, maar kan het nergens vinden. Hebt u een exemplaar ergens?”

“A la recherche du temps perdu?” informeerde ze met een zachte, behoedzame stem, alsof een verstuipte voet talmend op de grond werd gezet. Al snel bleek dat dit voorzichtige met de prijs en de zeven delen van de romancyclus te maken had.

Ik knikte en zij moest een zuinige glimlach onderdrukken.

“Ik hoop voor uw portemonnee, dat u een lezer bent en geen verzamelaar.”

“Maakt dat wat uit?”

“O heel veel, maar laat ik bij het begin beginnen. Dat boek heb ik nergens staan. De pocketeditie is wel overal verkrijgbaar. Er zijn ook gebonden exemplaren te koop, maar die zijn peperduur. Ze kosten een godsvermogen. Vorige week kwamen er zelfs twee Vlamingen. Een uit Antwerpen en de ander uit Brugge. Allebei verzamelaars. De eerste legde pardoes 250 euro op tafel. De ander, die later kwam, wilde daar dunnetjes overheen gaan met 50 euro, maar moest ik teleurstellen.”

“Nou, dat maakt de aanschaf van Levi een stuk gemakkelijker,” zei ik.

“Geef mij dan maar wat ziekte en weemoed voor 7,50.”

Ik legde Lodesteijn op tafel, rekende af en glimlachte bij de gedachte aan heling en terugkoperij. Buiten, bovenop de bakken met verregende uitverkoopboeken pakte ik mijn pen en tekende ten tweeden male een geketende kanonskogel met mijn initialen erin. Onder de doorgekraste met een gewicht waar ik als verhalenmeester mijn leven lang aan vast zou zitten.

De temps perdu was de aanleiding om mijn fiets te pakken. Een in de

Vlaardingse fietsenfabriek geboren Benzo om vervolgens vanuit mijn woonplaats zo'n 25 km onder me vandaan te trappen. Onder station Vlaardingen-Oost door en daarna via de Burgemeester Knappertlaan en de Rotterdamse Dijk naar de Beukelsweg in Rotterdam. Langs die vertrouwde, grauwe huizen, overvolle verkeersaders en de almaar uitdijende vormenweelde van Randstedelijk asfalt, steen en beton. Richting mijn oude kweekschool.

De geboortedatum van de academie schatte ik ergens in het interbellum. Grasvelden, stoplichten en zitbankjes zijn altijd en overal te vinden. Die waren er nog wel, maar de naam boven de deur in witte hoofdletters 'WI MOFINA TAMPE' kwam me totaal onbekend voor. Een grijzende, krom gerugde rijksgenoot achter een wandelstok wilde het gebouw binnenstropelen.

"Meneer," vroeg ik omhoogkijkend naar de drie woorden. "Kunt u me vertellen wat dat betekent?"

"Jazeker," kraakte zijn oude stem met een Antilliaanse tongval. "Het betekent 'ONS BESCHEIDEN ONDERKOMEN'. Vroeger was het een kweekschool. Met een Bijbel zelfs, maar die zijn allebei jaren geleden ter ziele gegaan."

Ik knikte en fingeerde van de gevoerde schoolstrijd niets te weten.

"Nee, meneer. Dit gebouw biedt nu onderdak aan een Surinaamse woongroep. Ouwetjes, zoals ik. Kalend en grijzend. Mooie appartementen overigens. Allemaal anders en we zijn nog wel van de Bijbel, hoor. Hier binnen tenminste, maar daarbuiten

Halverwege vielen zijn woorden stil en hij schudde zijn hoofd.

"Nee, hemelse goedheid. Daarbuiten is het een en al Mekka en Mohammed wat de klok slaat."

Bij die laatste zin knikten zijn grijzende slapen zijwaarts richting de twee minaretten van een moskee, terwijl hij met een druk op de knop WI MOFINA TAMPE opendeed.

Toen de haldeur de man naar binnen had geslikt, keek ik nogmaals omhoog naar de witte hoofdletters. Duidelijk was, dat de Theo's en Thea's van weleer plaats hadden moeten maken voor zelfstandige senioren in bescheiden appartementen van wisselende grootte. Al was het maar om aan te geven dat niets en niemand aan de tijd kon ontsnappen. Na het jarenlang klaarstomen van leerkrachten had zijn